

Diskurzivní analýza mediálního obrazu Romského obyvatelstva ve Šluknovském výběžku

Bakalářská práce

Studijní program: B6101 – Filozofie
Studijní obor: 6101R026 – Filozofie humanitních věd
Autor práce: **Klára Posseltová**
Vedoucí práce: PhDr. Jana Jetmarová, Ph.D.

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická
Akademický rok: 2013/2014

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE
(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: Klára Posseltová
Osobní číslo: P12000375
Studijní program: B6101 Filozofie
Studijní obor: Filozofie humanitních věd
Název tématu: Diskurzivní analýza mediálního obrazu Romského obyvatelstva
ve Šluknovském výběžku
Zadávající katedra: Katedra filosofie

Zásady pro vypracování:

Studentka se bude v průběhu příprav a vypracování řídit metodickými a organizačními pokyny vedoucího práce.

Cílem práce je přehledný rozbor mediálního obrazu Romského obyvatelstva.

Metoda práce: diskurzivní analýza mediálního obrazu.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: tištěná/elektronická

Seznam odborné literatury:

JAKOUBEK, M. BUDILOVÁ, L. (eds.). Romové a cikáni neznámí i známí. 1. vyd. Voznice: Leda, 2008. ISBN 80-733-5119-6.

JORGENSEN, M. - PHILLIPS J., L. Discourse analysis as Theory and Method. First published. Thousand Oaks, Calif.: Sage Publications, 2002. ISBN 0-7619-7112-2.

NAVRÁTIL, P. Romové v české společnosti. 1. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-717-8741-8.

NEČAS, C. Romové v České republice včera a dnes. 4. doplněné vydání. Olomouc: Univerzita Palackého, 1999. ISBN 80-7067-952-2.

ŘÍČAN, P. S Romy žít budeme - jde o to jak: Dějiny. Současná situace. Kořeny problémů. Naděje společné budoucnosti. 1. vyd. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-717-8250-5.

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Jana Jetmarová, Ph.D.
Katedra filosofie

Datum zadání bakalářské práce:

10. dubna 2014

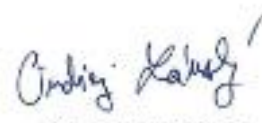
Termín odevzdání bakalářské práce:

30. dubna 2015

doc. RNDr. Miroslav Šromina, CSc.
děkan

L.S.

PhDr. Ondřej Lásků, Ph.D.
vedoucí katedry

V Liberci dne 30. dubna 2014

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé bakalářské práce a konzultantem.

Současně čestně prohlašuji, že tištěná verze práce se shoduje s elektronickou verzí, vloženou do IS STAG.

Datum:

Podpis:

Poděkování

Poděkování patří paní PhDr. Janě Jetmarové, PhD. za odborné vedení, cenné rady a podněty při zpracování této bakalářské práce. Dále bych chtěla také poděkovat přáteli a kamarádům, kteří mi práci pomohli dokončit.

Anotace

Bakalářská práce pojednává o mediálním obrazu Romů ve Šluknovském výběžku.

Jejím cílem je podat přehled o mediálním dění, které je spojeno s touto minoritou. První část této práce se zabývá definicí pojmu Romové, jejich historií a romstvím. Další část práce se zaměřuje na pojmy analýza, diskurz, diskurzivní myšlení. Následuje samotné jádro práce – rozbor novinových článků a jejich interpretace, obraz Romů v médiích ve Šluknovském výběžku a rozdíly v identitách romských a majoritních.

Na závěr následuje shrnutí dosažení cíle pomocí diskurzivní analýzy.

Klíčová slova

Analýza, diskurz, média, Romové, Šluknovsko

Annotation

Bachelor thesis deals with the media portrayal of Roma in the Šluknov Hook.

It's aim is to provide an overview of media events that are associated with this minority. The first part deals with the definition of the Roma, their history and romany. Another part focuses on the concepts of analysis, discourse, discursive thinking. Following the very core work - analysis of newspaper articles and their interpretation, image of the Roma in the media in the Šluknov Hook and differences in the identities of Roma and the majority.

In conclusion, followed by a summary of achieving goals through discourse analysis.

Key words

Analysis, discourse, media, Roma, Šluknovsko

Obsah

1. Úvod	10
2. Historie	11
3. Definice pojmu Rom.....	12
3.1 Romství	13
4. Charakteristika médií.....	14
4.1 Definice médií	14
4.2 Funkce médií	15
4.3 Mediální diskurz a rasismus	15
4.4 Média jako zdroj moci.....	16
5. Analýza, co je předmětem zkoumání.....	17
6. Co je diskurz, čím se zabývá	17
6.1 Diskurz.....	17
6.2 Diskurzivní myšlení.....	18
6.3 Diskurzivní analýza	18
6.3.1 Analýza diskurzu podle Michaela Foucaulta	21
6.3.2 Kritická diskurzivní analýza.....	22
7. Novinové články, jejich interpretace a analýza.....	23
8. Tisk na Šluknovsku	35
8.1. Hlas Severu	35
8.2. Deník Severní Čechy	35
8.3. Zpravodaj Šluknovský výběžek.....	36
9. Obraz Romů v médiích (diskurzivní analýza).....	36
9.1 Romské etnikum očima českých médií ve Šluknovském výběžku	38

9.2 Reprezentace romské menšiny v majoritních médiích	40
10. Rozdíl identit – MY X ONI.....	42
10. 1 Ideologický čtverec – Van Dijk	42
10.1.1 Romská identita (ONI).....	43
10.1.2 Politická identita (MY)	44
10.1.3 Identita policisty	44
10.1.4 Identita „my“ občané	45
11. Závěr	47
12. Seznam použité literatury.....	50
13. Seznam příloh.....	53

1. Úvod

Bakalářská práce se zabývá obrazem Romů v médiích. Jejím cílem je získat informace o mediálním obrazu Romů ve Šluknovském výběžku pomocí diskurzivní analýzy.

V práci jsou použity metody diskurzivní analýzy a analýza odborné literatury.

Téma bakalářské práce bylo zvoleno na základě oblasti, ve které autorka práce žije. Oblast Šluknovského výběžku je známá jako oblast, ve které se objevují problémy s romskou minoritou. Je důležité na tyto problémy pohlížet i z hlediska médií. Hlavním problémem jsou právě zkreslení informace, které jsou čtenářům podávány. Práce se dále zaměřuje na tisk, který je vydáván v oblasti Šluknovska.

Téma Romů v médiích je v dnešní době velice diskutovaným tématem. Obraz Romů v médiích se mění podle názoru veřejnosti. Je to názor buď pozitivní, nebo negativní. Média se nachází všude kolem nás a jsou výraznou součástí moderní společnosti. Ovlivňují chování i názory veřejnosti. Média mají možnost formovat názor společnosti na romskou menšinu a na sociální práci s nimi.¹ Tato práce se snaží o analýzu novinových a internetových článků, ve kterých je pohled na Romy zřejmý.

Práce je rozdělena do deseti kapitol a několika podkapitol. Častým tématem jsou média, Romové a diskurzivní analýza. Nejvíce obsažená kapitola je týkající se interpretace a diskurzivní analýzy novinových článků.

Práce je ukončena závěrem, který shrnuje diskurzivní analýzu mediálního obrazu Romů ve Šluknovském výběžku. Podle statistik a různých novinových článků dospěla bakalářská práce k podobnému závěru jako Agentura pro sociální začleňování. Většinou jsou Romové bráni jako pachatelé, i

¹ ŘÍMANOVÁ, M. *Sociální práce s Romy a média*. Brno, 2013. Bakalářská práce. Masarykova univerzita v Brně. Fakulta sociálních studií., str. 22.

když tomu tak nemusí pokaždé být. „Bílá majorita“ je v tisku utlačována, právě ze strany Romů, a pokud by došlo k napadení Romů ze strany majority, média by se v tu chvíli o tento problém tolik nezajímaly.

2. Historie

Předkové dnešních Romů pocházejí z indického subkontinentu. Z Indie odešli v 10. století. Předci Romů jsou známí tím, že na indickém subkontinentu provozovali svá kočovná řemesla (kovářství, kotlářství, řetězářství, korytářství, košíkářství, řeznictví, zvěrolékařství, hudba). Od 13. století jsou Romové přítomni na evropském kontinentu. Dosud Romové žijí kočovným nebo polokočovným životem ještě v západní Evropě.²

První Romové se usadili v různých částech Evropy koncem 17. století. Převážná většina moravských a českých Romů zahynula v době druhé světové války ve vyhlazovacích táborech.³

Romská historie je velice pohnutá. Putování do Evropy trvalo staletí. Písemné záznamy o historii Romů nacházíme v archivech a kronikách středověkých evropských měst a klášterů. Sami Romové historii nezapisovali, vše se tradovalo ústně. Kolem 17. století byla v Evropě romská minorita vítána, přinášela totiž nové informace o vzdálených zemích, krásnou hudbu a nové technologie především ve zpracování kovů. Romové byli také vyhlášenými zvěrolékaři a léčiteli. Romským ženám bylo přisuzováno umění předvídat budoucnost.⁴

² ŠIŠKOVÁ, T. (ed.) *Menšiny a migranti v České republice*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-648-9. str. 119.

³ ŠIŠKOVÁ, T. (ed.), pozn.1.

⁴ ŠIŠKOVÁ, T. (ed.), pozn.1., str. 119-120.

V 18. století však církve obvinila Romy z nevěrectví a čarodějnictví a začalo romské pronásledování. K pronásledování se přidala i moc světská, která vinila Romy ze špionáže, sabotáže a loupežnictví.⁵

Romský útlak a pronásledování se táhne celými dějinami pobytu Romů na evropském kontinentu. Romové byli pod výhružkou trestu smrti vyháněni nebo i beztrestně zabijeni po celé západní Evropě. Vrcholem romského pronásledování byla vyhlazovací politika třetí říše. V době druhé světové války mnoho Romů skončilo ve vyhlazovacích táborech. Ani po roce 1945 se osud Romů nezměnil. Na východě i západě se Romové stali předmětem nedobrovolné asimilační politiky a manipulace. Teprve od devadesátých let 20. století dochází ke změnám, které přinášejí Romům politická práva. Romové jsou uznáváni jako romská národnostní menšina. Romové se stávají tvůrci vlastních dějin.⁶

3. Definice pojmu Rom

Ne každý cizinec s tmavou pletí, o kterém kronikáři píší je ve skutečnosti Rom. Ranně středověký gruzínský text budí zaslouženou pozornost. Pojednává o lidech nazývaných adsincani, kteří se pohybovali v okolí Cařihradu o několik let dříve. Avšak podle některých badatelů zmínka o adsincanech (athinganech) v gruzínském textu již pojednává o skutečných Romech. Pro ujasnění je nutno uvést, že athingané jsou o několik století dříve uváděny v pramenech jako heretická sekta, jež se pohybovala v oblasti Malé Asie a věnovala se především černé magii. Romové byli s touto sektou ztotožněni, neboť se také věnovali magii.⁷

⁵ ŠIŠKOVÁ, T. (ed.), pozn.1., str. 120.

⁶ ŠIŠKOVÁ, T. (ed.), pozn.1., str. 120.

⁷ HORVÁTHOVÁ, J. Historické osudy Romů od jejich odchodu z Indie do 19. století.

In: ŠULEŘ, P., aj. *Romové - O Roma: Tradice a současnost*. Brno: SVAN a Moravské zemské muzeum, 1999. ISBN 80-58956-14-4, str. 16.

První historické zprávy o Romech na území Evropy pocházejí ze začátku 14. století. Ať se jedná ve středověkém textu o Romy či nikoliv, znamená to, že lidé takto nazývaní byli středověkými církevními autoritami považováni za nebezpečné. Slovo athingan mělo ve své době velmi pejorativní zabarvení. Zprávy o athinganech nebývají významu až po objasnění etymologie slova Cikán – tedy jednoho z nejrozšířenějších názvů příslušníků této skupiny v Evropě. Význam slova Cikán se nejčastěji odvozuje ze slova athingan – atsi-gan.⁸

Romské skupiny se s názvem Cikán nikdy neztotožnily, stejně severští Inuité neužívají termínu Eskymák. V naší republice není situace se jmény romských skupin složitá. Většina se hlásí k označení Rom, stejně jako mnoho dalších evropských příslušníků této etnické skupiny. Slovo Rom má patrně základ ve slově dom, které bylo souhrnným označením příslušníků indických kast s podobným sociálním statutem. Pro indické domské kasty jsou typická řemesla, jež patří také k romské tradici – kovářství, výroba košíků, handlování s dobyt看em, kejklířství, hudební a taneční produkce, ale i mateřské služby ve městech apod.⁹

3.1 Romství

Romství je zvláštní hodnotou Romů. Patří sem charakteristický vzhled, znalost jazyka a zvyků, ale především slušné vychování. V každém rodu má romství své specifikum, ale pro všechny Romy byla jeho součástí úcta ke starším, zdvořilost a pohostinnost.¹⁰

Identita je ústředním osobním uspořádáním zralé osobnosti. Aspekty romské identity jsou nezbytné pro rozvoj silné identity, která integruje osob-

⁸ HORVÁTHOVÁ, J., pozn.6.

⁹ HORVÁTHOVÁ, J., pozn.6.

¹⁰ HORVÁTHOVÁ, J. Historické osudy Romů od jejich odchodu z Indie do 19. století. In: ŠULEŘ, P., aj. *Romové - O Roma: Tradice a současnost*. Brno: SVAN a Moravské zemské muzeum, 1999. ISBN 80-58956-14-4, str. 17.

nost jedince, a tím projevuje také dobrou prognózu pro jeho vývoj. V dnešní době jsou pozitivní aspekty narušeny a velmi rychle slábnou. Klasickým příkladem je vzdát se romství s přáním nebýt Romem, opustit národ a nesdílet jeho osud. Někteří Romové nechtějí být považováni za Romy a vyžadují jinou národnost. Tento postoj Romů vychází z odmítavých vztahů vůči majoritě a vztahů vůči společnosti.¹¹

4. Charakteristika médií

Média se nachází všude kolem nás, jsou výraznou součástí moderní společnosti. Ovlivňují chování i názory veřejnosti. Média mají možnost formovat názor společnosti na romskou menšinu a na sociální práci s nimi.¹²

4.1 Definice médií

Slovo médium pochází z latiny. Znamená prostředek, prostředníka.¹³ Média jsou prostředkem komunikace. Lze rozlišit dvě kategorie médií:

1. Ty, jež slouží k interpersonální komunikaci = interpersonální média¹⁴
2. Média masová.

Masová média, kterými se bakalářská práce zabývá, slouží k celospolečenské komunikaci. Komunikace probíhá většinou mezi jedním hlavním výchozím bodem a neznámo kolika jedinci. Směřuje k publiku, které se skládá z velkého

¹¹ SENTNEROVÁ, D. Romské rodinné zvyky a tradice. Liberec, 2015. Bakalářská práce. Technická univerzita v Liberci. Fakulta přírodovědně – humanitní a pedagogická, str. 13.

¹² ŘÍMANOVÁ, M. *Sociální práce s Romy a média*. Brno, 2013. Bakalářská práce. Masarykova univerzita v Brně. Fakulta sociálních studií., str. 22.

¹³ JIRÁK, Jan a Barbara KÖPPLOVÁ. *Média a společnost*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007, 207 s. ISBN 978-80-7367-287-4, str. 22.

¹⁴ *Interpersonální média* – slouží k dorozumívání mezi dvěma jednotlivci, kteří sebe navzájem vnímají jako jedinečná individua. Tato média umožňují přijímání i předávání vzkazů na obou stranách. Patří mezi ně například telefon, telegraf, dopis. (JIRÁK, J. a B. KÖPPLOVÁ. *Média a společnost*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-287-4, str. 22)

počtu lidí. Hlavním rysem masových médií je to, že nepodporují přijímání a vysílání informací v obou směrech. Příjemci jsou publikum a masa.¹⁵

4.2 Funkce médií

Média mají různé funkce, nejdůležitější funkce je funkce informační, která pomáhá publiku utvářet si pohled na svět. Média podporují kulturu, ve které zrovna působí. Média kulturu udržují a předávají ji dál, přispívají k socializaci a brání jedincům, aby se chovali jinak. Média plní tedy i funkci kulturní i sociální.¹⁶

4.3 Mediální diskurz a rasismus

Média, především ta internetová nabízí v dnešní době jeden z největších zdrojů informací o světě. Internet je dynamickým prostředníkem, kde je denně produkováno nepředstavitelné množství informací, které uživatelé internetu a internetových zpravodajství, více či méně kriticky komentují.¹⁷

Van Dijk ve své práci *Racism and Press* upozorňuje na rostoucí etnocentrismus a přítomnost rasismu. Tuto skutečnost spojuje s masovými médii. Dijk ve svých studiích uvádí nejčastěji o tištěných zpravodajských médiích. Vzhledem k tomu, že výsledky své práce publikoval v roce 1991, nebere tolik v úvahu internetová média, která nebyla tolik běžná jako dnes. Van Dijk také ve svých analýzách poukazuje na skutečnost, že zpravodajství ovlivňuje společenské a politické elity.¹⁸

To, že média mají v současné době tak vzrůstající moc, dokládá také McQuail tím, že přisuzuje médiím jistý zdroj moci, který může ovlivňovat společnost. Například prosazování inovací. Základem správného fungování médií

¹⁵ JIRÁK, J. a B. KÖPPOVÁ. *Média a společnost*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007, 207 s. ISBN 978-80-7367-287-4, str. 22.

¹⁶ BURTON, G. *Úvod do studia médií*. 1. vyd. Brno: Barrister & Principal, 2001. ISBN 80-85947-67-6.

¹⁷ ŽÁKOVSKÝ, Luděk. *Analýza rasistické ideologie v mediálním diskurzu o Romech*. Brno, 2012. Diplomová práce. Masarykova univerzita.

¹⁸ BURTON, G., pozn. 16.

je správná mediace, tedy proces, při kterém mezi dvě strany vstupuje strana další, která mezi nimi zprostředkovává komunikaci, spojení. První subjekt, který do spojení vstupuje, si můžeme nahradit nějakou nkrétní medializovanou událostí. Druhým subjektem je pak příjemce textu, který jej zprostředkovává do sociální praxe. Mezi ně vstupuje zprostředkovatel, média, která mohou vytvářet výše změněný pohyb významů. ¹⁹

4.4 Média jako zdroj moci

Média mají v současné době nezpochybnitelnou moc. Díky této moci mají možnost produkce a reprodukce mocenských vztahů skrze ideologie. V nejlepším případě by měla média dosahovat určité vyváženosti a objektivity. Toho mohou, dosáhnou pouze pokud, využívají otevřené zdroje informací, a pokud média poskytují stejný prostor všem zúčastněným stranám pro vyjádření. ²⁰

Podle Van Dijka je moc médií mocí skupin, institucí na společenské úrovni. Vládnoucí skupiny mají volný přístup k informacím, které mohou prezentovat k obrazu své ideologie. Tato vládnoucí skupina může kontrolovat ovládanou skupinu v přístupu k informacím. Dominantní skupiny chtějí, aby skupina podřízená akceptovala svůj stav jako danou a neměnnou situaci. V dnešní době jsou média čím dál více bulvarizovaná. Pro příklad nejčtenějším tištěným celostátním deníkem v roce 2011 byl deník Blesk a v roce 2015 dále zůstává nejčtenějším deníkem. V tomto deníku je kladen větší důraz na kategorii „zábava“ může skreslovat skutečnou moc médií. Média ovlivňují také vládnoucí politické strany. ²¹

Se zajímavou koncepcí moci médií přichází také McQuail, který tvrdí, že média jsou úzce spojena s vládnoucí politickou stranou a ekonomickou si-

¹⁹ BURTON, G., pozn. 16.

²⁰ BADÁŇOVÁ, Adéla. *Proměny mediální reprezentace Romů v českém tisku*. Brno, 2010. Magisterská diplomová práce. Masarykova univerzita v Brně, Fakulta sociálních studií.

²¹ BADÁŇOVÁ, Adéla. *Proměny mediální reprezentace Romů v českém tisku*. Brno, 2010. Magisterská diplomová práce. Masarykova univerzita v Brně, Fakulta sociálních studií.

lou. Nelze opomenout fakt, že média jsou považována za velice účinný nástroj pro uplatnění svého vlivu. McQuail uvádí potenciály, kterými média uplatňují svou moc. Například přitahují pozornost společnosti, přesvědčují v záležitostech víry, ovlivňují chování, uspořádávají výklad reality a rychle a obsírně informují.²²

5. Analýza, co je předmětem zkoumání

Z řeckého slova analysis, což znamená vyproštění, vykoupení. Ve filozofii 20. století je pojem nejčastěji používán ve spojení jazyková analýza nebo také významová.²³

Analýza znamená rozklad celku na jeho části. Ve filosofii označujeme analýzu jako metodu myšlenkového rozčlenění celku, ať se jedná o celek skutečný nebo pojmový útvar. Protichůdný směr se nazývá syntéza. Analýzou pojmu můžeme rozumět rozčleněné pojmové celky v jednotlivé, zpočátku jen implicitně spolumyšlené dílčí obsahy, kterým se říká znaky.²⁴

6. Co je diskurz, čím se zabývá

6.1 Diskurz

„Rozmluva, rozprava, souvislý projev na zadané téma. Je podložen argumentací, staví na pojmovém myšlení. V moderní filosofii je to způsob chápání či porozumění skutečnosti v dané epoše oboru, jenž se promítá do jazyka.“²⁵

U filosofa jménem Habermas je diskurz forma komunikace oproštěná od kontextů zkušenosti, založená zejména na strukturách řečového jednání.²⁶

²² BADÁŇOVÁ, Adéla. *Proměny mediální reprezentace Romů v českém tisku*. Brno, 2010. Magisterská diplomová práce. Masarykova univerzita v Brně, Fakulta sociálních studií.

²³ BLECHA, Ivan. *Filosofický slovník*. 1. vyd. Olomouc: Fin, 1995, 479 s. ISBN 80-7182-014-8., str. 24.

²⁴ BRUGGER, Walter. *Filosofický slovník*. Praha: Naše vojsko, 2006, 639 s. ISBN 80-206-0820-6., str. 64.

²⁵ *Filosofický slovník*. Vyd. 1. V Praze: Knižní klub, 2009, 358 s. Universum (Knižní klub). ISBN 9788024225821., str.75.

Diskurz a diskurzivní analýza jsou v dnešní době v sociologii často používané pojmy a lze se domnívat, že se budou šířit dále. Slovníkové významy pojmu diskurz v angličtině a francouzštině (discourse, discours) odpovídají pojmům rozhovor, vyprávění, diskuze, rozprava o nějakém tématu. V rámci lingvistiky původně znamenal pojem diskurz jazykové útvary nad úrovní věty, postupně získal svůj význam i v rámci současné sociální teorie. Můžeme se s ním setkat například u Anthonyho Giddense nebo u již zmiňovaného Jürgena Habermase.²⁷

Pod pojmem druhy diskurzu lze chápat každou řeč, řízenou specifickými pravidly argumentace, vybavenou určitým systémem pojmů, artikulující vlastní řád racionality a orientovanou na vlastní oblast poznání. Například vědecký diskurz, literární diskurz nebo filosofický diskurz.²⁸

6.2 Diskurzivní myšlení

Diskurzivní myšlení postupuje logicky od pojmu k pojmu, aby se dospělo ke koherentnímu systému. Někdy se také diskurzivní myšlení nazývá pojmové myšlení, které je opakem intuitivního myšlení. Diskurzivní myšlení se také vztahuje k poznání. Proti racionálně, úsudkem zprostředkovaného diskurzivního poznání stojí smyslově bezprostřední poznání, neboli intuitivní.²⁹

6.3 Diskurzivní analýza

Diskurzivní analýza je většinou definována jako sada metod a teorií pro zkoumání běžně používaného jazyka v sociálním kontextu. Jazyk ve své mluvené či psané formě představuje klíčový objekt zájmu diskurzivní analýzy. Vhodnější je tedy rozumět pojmem diskurzivní analýza, studium lidských významotvorných praktik. Mezi které lze zařadit obrazová média (film, plakáty,

²⁶ *Filosofický slovník*. Vyd. 1. V Praze: Knižní klub, 2009, 358 s. Universum (Knižní klub). ISBN 9788024225821., str. 75.

²⁷ Tři přístupy k analýze diskurzu – neslučitelnost nebo možnost syntézy? In: sociologicka.mysteria.cz [online]. Dostupné z: www.sociologicka.mysteria.cz/konference/text/vavra.doc.

²⁸ BLECHA, Ivan. *Filosofický slovník*. str. 24.

²⁹ *Filosofický slovník*, pozn. 11., str.75.

reklamní billboardy). Diskurzivní analýza jako inovativní přístup vychází z předpokladu, že jazyk je nedílnou součástí společenského života, dialekticky propojený s ostatními elementy společenského života.³⁰

Za účelem vybudování souvislého rámce diskurzivní analýzy je velmi důležité si uvědomit filozofických, teoretických a metodologických rozdílů a podobností mezi postupy. Je zřejmé, že to vyžaduje přehled v oboru.³¹

Pro přesný výklad toho, co je diskurzivní analýza je důležité soustředit se na tři postupy, všechny jsou na základě sociálního konstruktivismu.³² Analýza projevu je jedna z několika sociálních konstruktivistických přístupů, ale je také jedna z nejpoužívanějších postupů v rámci sociálního konstruktivismu.³³

Tři postupy diskurzivní analýzy:

1. Kritický přístup k podpoře znalostí – naše znalosti o světě, by neměly být považovány za objektivní skutečnost.
2. Historická a kulturní specifičnosti – jsme historické a kulturní bytosti a naše pohledy a znalosti o světě jsou „Produkty historických situací nacházejících se mezi lidmi.“
3. Spojení mezi vědomostmi a sociálními procesy – znalosti jsou vytvořeny prostřednictvím společenské interakce, v nichž vytváříme společné skutečnosti a soutěžíme o to, co je pravdivé a nepravdivé.³⁴

Tyto přístupy jsou si navzájem podobné v jejich sociálních konstrukcích výchozího bodu, v jejich pohledu na jazyk apod.³⁵

³⁰DRULÁK, P. *Jak zkoumat politiku: kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2008, 255 s. ISBN 978-80-7367-385-7. str. 92.

³¹JØRGENSEN, M. a L. PHILLIPS. *Discourse analysis as theory and method*. Thousand Oaks, Calif.: Sage Publications, 2002, viii, 229 p. ISBN 0761971122., str.4.

³²*Sociální konstruktivismus* - souhrnný termín pro řadu nových teorií o kultuře a společnosti.

³³JØRGENSEN, M. a L. PHILLIPS. *Discourse analysis as theory and method*. Thousand Oaks, Calif.: Sage Publications, 2002, viii, 229 p. ISBN 0761971122., str.5.

³⁴JØRGENSEN, M. a L. PHILLIPS. *Discourse analysis as theory and method*. Thousand Oaks, Calif.: Sage Publications, 2002, viii, 229 p. ISBN 0761971122., str.5.

Každý postup analýzy projevu, který představujeme, není jen metoda pro analýzu dat, ale teoretický a metodický celek – kompletní soubor. Soubor obsahuje za prvé filosofické předpoklady týkající se úlohy jazyka v sociální konstrukci světa, za druhé teoretické modely, za třetí metodické pokyny jak přistupovat ke zkoumání oboru, za čtvrté specifické techniky pro analýzu.³⁶

Diskurzivní analýza je jediná přesně vymezená technika výzkumu, neboli určitý obecný přístup k sociální realitě, který má mnoho různých variant, které často nemají stejná východiska kromě těch zcela nejobecnějších. Je lepší, přesnější mluvit o diskurzivně analytických přístupech, školách nebo metodách. Konkrétní postup je vhodné volit podle předmětu našich analýz, zadání a dostupných dat. Přesto na začátku výzkumu formulujeme „obecnou terminologii“, která určuje, co pro nás budou relevantní data a jak s nimi budeme pracovat. Je potřeba se více do hloubky zabývat diskurzivní analýzou v její různorodosti a mnohoznačnosti, hledat různé metody, které nespolehnají na intuitivní uchopení diskurzivní analýzy.³⁷

Objevuje se před námi otázka, proč je potřeba v sociologii používat diskurzivní analýzu? Co vlastně nového přináší? Analýza textů, argumentace, hledání toho, co bylo již řečeno a napsáno je v sociologii velmi staré. V podstatě z hlediska využití určitého typu dat nejde o nic nového. Pro diskurzivní analýzu není samotný obsah, to jediné, co zkoumáme. Diskurzivní analýza není pouze analýzou argumentace nebo porovnávání určitých názorů s jinými společenskými fakty. Jazyk a jazykové projevy mají svůj vlastní význam a specifické chování. Jazyk není pouze průhledným a lehce ovladatelným prostředkem komunikace, ale v přední řadě je společenským faktem. Pro dis-

³⁵ JØRGENSEN, M. a L. PHILLIPS. *Discourse analysis as theory and method*. Thousand Oaks, Calif.: Sage Publications, 2002, viii, 229 p. ISBN 0761971122., str.5.

³⁶ JØRGENSEN, M. a L. PHILLIPS. *Discourse analysis as theory and method*. Thousand Oaks, Calif.: Sage Publications, 2002, viii, 229 p. ISBN 0761971122., str.6.

³⁷ Tři přístupy k analýze diskurzu – neslučitelnost nebo možnost syntézy? In: sociologicka.mysteria.cz [online]. Dostupné z: www.sociologicka.mysteria.cz/konference/text/vavra.doc.

kurzivní analýzu je vhodné opuštění od metodologické strnulosti a nutné je zapojení více metod a technik do výzkumných projektů. Dobré je také využít multidisciplinaritu a multimetodičnost, tak abychom dosáhli vzájemné porovnatelnosti výsledků.³⁸

6.3.1 Analýza diskurzu podle Michaela Foucaulta

Rysy analýzy diskurzu se objevují v jeho pracích Zrod kliniky, Slova a věci a Archeologie vědění. V těchto dílech se projevovala jeho inspirace strukturalismem. Diskurz se v tomto období pojímá velmi abstraktně. Pro Foucaulta je diskurz systém pravidel, který dovnitř i vně vymezuje prostor, pro tvorbu aktuálních výpovědí. Uvnitř je diskurz tvořen pravidly strukturace výpovědí. Naopak vně tak, že určuje vztah k jiným diskurzům a tak vyznačuje jeho hranice. Pozornost je zaměřena na samotný „prostor“ ve, kterém výpovědi vznikají, ne však na aktuální diskurz jako proces nebo jako tvorba výpovědi. Analýza, která má za úkol popis určitého diskurzu, musí vycházet z konkrétních výpovědí, z nichž každá byla vyprodukována lidmi za určitých podmínek. Od toho se však Foucault později odprošťuje. Centrem jeho zájmu se stává „prediskurzivní analýza“ to však neznamená realitu mimo diskurz, ale právě realita pravidel, řád diskurzu, který dává konkrétním výpovědím vzniknout. Například diskurz medicíny uvádí Foucault, jako oblast určenou souhrnem uznaného legitimního vědění v dané oblasti, kterou lze ještě na vyšší úrovni abstrakce popsat pomocí principů, zakládajících lékařské vědění určité epochy.³⁹

Foucault pokračoval studiem dobových prací a vrcholem jeho tvorby je předvedení těchto principů, které strukturovaly medicínu tím, že umožňovali

³⁸ Tři přístupy k analýze diskurzu – neslučitelnost nebo možnost syntézy? In: sociologicka.mysteria.cz [online]. Dostupné z: www.sociologicka.mysteria.cz/konference/text/vavra.doc.

³⁹ Tři přístupy k analýze diskurzu – neslučitelnost nebo možnost syntézy? In: sociologicka.mysteria.cz [online]. Dostupné z: www.sociologicka.mysteria.cz/konference/text/vavra.doc.

rozšiřovat propast mezi vědeckým a nevědeckým. Dále ukazovaly, jaké problémy jsou řešitelné a jaké cesty k jejich řešení jsou vhodné.⁴⁰

Úspěšný popis diskurzu je pro Foucaulta ten, který abstraktně popisuje vědění v dané epoše, jako systém omezení a pravidel pro formování výpovědí. Právě toto zavazující a vymezující působení diskurzu ostatní přístupy neberou dostatečně v úvahu nebo jej rovnou vynechají. Norman Fairclough kritizuje Foucaulta za jeho zřejmou abstraktnost. Kritická diskurzivní analýza nedokázala tento koncept vhodným způsobem nahradit. Pokud se Fairclough nemůže spolehnout na Foucaultovu konceptualizaci, pak ji musí nahradit konceptem hegemonie, který určí, kde má diskurz svůj původ.⁴¹

6.3.2 Kritická diskurzivní analýza

Kritická diskurzivní analýza není ještě přesně určenou metodou dokonce ani disciplinovanou školou. Je to spíše síť výzkumníků, kteří spolu navzájem komunikují, publikují ve stejných časopisech a spolupracují na projektech. Tito výzkumníci sdílejí řadu předpokladů a postupů, ale v některých se mohou významně lišit. Již zmiňovaný Norman Fairclough patří do této skupiny výzkumníků. Kritická diskurzivní analýza rozlišuje dva typy diskurzu. Za prvé jde o diskurz jakožto praxi, proces. A za druhé jde o „foucaultovskou“ náplň pojmu diskurz. Kritická diskurzivní analýza vidí oba významy jako spjaté navzájem. Avšak při zkoumání se více snaží vycházet jednoznačně z konkrétních výpovědí, oproti Foucaultovi. Kritická diskurzivní analýza se sama označuje za hermeneutickou, proto je nucena respektovat svůj hermeneutický kruh

⁴⁰ Tři přístupy k analýze diskurzu – neslučitelnost nebo možnost syntézy? In: sociologicka.mysteria.cz [online]. Dostupné z: www.sociologicka.mysteria.cz/konference/text/vavra.doc.

⁴¹ Tři přístupy k analýze diskurzu – neslučitelnost nebo možnost syntézy? In: sociologicka.mysteria.cz [online]. Dostupné z: www.sociologicka.mysteria.cz/konference/text/vavra.doc.

a napsat o studovaném diskurzu nějaké závěry. Kritická diskurzivní analýza se také zaměřuje daleko více na jazykové jevy.⁴²

7. Novinové články, jejich interpretace a analýza

Článek z Děčínského deníku: Varnsdorf chce řešit vyloučené lokality

V článku se redaktor zabývá romským problémem nezaměstnanosti a vyloučení. Města Varnsdorf, Rumburk a Staré Křečany se zapojují do spolupráce s vládní Agenturou pro sociální začleňování. Město Varnsdorf se chce zaměřit na problémové lokality a více využívat volnočasové aktivity. Největším problémem ve městě je vznik romského ghetta na Kovářské ulici.⁴³ Starousedlíci si stěžují na špínu neustálý hluk, který se line od romských občanů. Starosta města se společně s Agenturou chce zaměřit na volnočasové aktivity romských dětí. Náplň života a možnost výběru různých aktivit, je pro děti velice důležité. Městům může Agentura pomoci sehnat peníze například na sociální bydlení, zaměstnanost nebo vzdělávání. Právě nízké vzdělání je největším problémem sociálně vyloučených občanů v lokalitách. Nedokončené základní vzdělání vede k tomu, že romským občanům je nabízena práce, která je často špatně honorovaná. Tento problém by právě Agentura společně se starosty chtěla vyřešit. Chtěla by romským dětem ukázat potřebu vzdělání, které je pro jejich budoucí zaměstnání velice důležité. Spolupráce s Agenturou má stát na vzájemném respektu a hledání společné cesty.⁴⁴

Interpretace:

Je důležité položit si otázku, zda znalosti redaktorů píšící o romské menšině v ČR ovlivňují způsob prezentování této menšiny v médiích. Redakto-

⁴² Tři přístupy k analýze diskurzu – neslučitelnost nebo možnost syntézy? In: sociologicka.mysteria.cz [online]. Dostupné z: www.sociologicka.mysteria.cz/konference/text/vavra.doc.

⁴³ Kovářská ulice – vyloučená lokalita na okraji města Varnsdorf, kde vznikly romské ubytovny. V článcích je často spojována s nepořádkem, hlukem a kriminalitou. Místní lidé tuto část nazývají jako romské ghetto.

⁴⁴ VANZURA, A. *Varnsdorf chce řešit vyloučené lokality*. Děčínský deník, 2015, č. 38, s. 1, 3.

ři píšící o romské problematice musejí mít alespoň minimální znalosti o romské komunitě, o jejich zvycích a tradicích. Pro redaktory je důležité znát romskou historii, romské chování a jednání. Každý z redaktorů má alespoň nějakou zkušenost s romskou minoritou. Musejí se snažit podat objektivní názor, který nesmí být ovlivněn jejich negativními nebo pozitivními zkušenostmi. Jejich názor by měl být neutrální.

V článku se objevuje různé pojmenování romské identity. Majorita se označuje slovem MY: *„Kdybychom to nezkusili, tak se to nikam neposune a my tu být nemusíme.“* Romové se označují jako sociálně slabí lidé. Romské oblasti se označují jako romská ghetta: *„Největší město dlouhodobě trápí problém se sociálně slabými lidmi, v posledních několika letech se začali sestěhovávat na Kovářskou ulici, kde vzniklo romské ghetto.“*

K článku není přiložena žádná fotografie, která by pomohla čtenáři udělat si svůj názor o situaci. Autor textu se staví k romské minoritě kladně, protože se snaží najít společné řešení situace.

Článek z Hlasu severu: Tři ministři na severu. Bude to co platné?

„Města Šluknov a Varnsdorf se v pondělí 12. května stala cílem společného výjezdu tří členů vlády – ministryně práce Michaely Marksové Tominové, ministra vnitra Milana Chovance a ministra pro lidská práva Jiřího Dienstbiera. Jejich oficiální itinerář byl orámován návštěvami „vyloučených lokalit“ – nejprve ve Šluknově a na závěr cesty ve Varnsdorfu v Kovářské ulici. Na vlastní oči viděli nejen „nejdražší byt ve střední Evropě“ (tak M. Chovanec nazval jeden ze šluknovských holobytů), ale hlavně to, jak se tu obtížně žije v sousedství nepřizpůsobivých rodin. Na Kovářské debatovali s mnoha zdejšími obyvateli a navštívili jeden z panelových domů. Pořádek, jaký na sídlišti viděli, není zdaleka obvyklý, na což starousedlíci návštěvu důrazně upozornili. I na

nespokojenost s dohledem policistů nad touto lokalitou. Ministr vnitra hned na místě úkoloval přítomného policejního prezidenta Tomáše Tuhého, aby vymyslel řešení. Diskuze však byla také o tom, jak z této situace ven. Tedy zda je naděje zamezit sestěhováním sociálně slabých rodin za účelem zisku ze sociálních dávek na bydlení.

To bylo i jedno z hlavních témat společného sezení ministrů s osmnácti starosty ze Šluknovského výběžku na šluknovském zámku. Ministryně Tominová i Jiří Diensbier vidí hlavní šanci v novele zákona o hmotné nouzi, která již prošla připomínkovým řízením a při běžném postupu by mohla být účinná od ledna 2015. Rádi by, ale dosáhli zrychleného řízení – při dobré vůli parlamentních stran by se mohla schválit i dříve. V dlouhodobějším výhledu je zákon o sociálním bydlení, se kterým se dá počítat od roku 2017. řešit chtějí také hygienická pravidla pro užívání bytů, vysoké předlužení obyvatel, kteří spadli do dlouhých pastí. Ministr Chovanec zmínil přípravu registru přestupků, který si vyžádá změny souvisejících zákonů. Optimistický odhad hovoří o účinnosti od roku 2016. Pomalu se vlekoucí příprava zákonů starosty irituje, ale rychleji to prý nejde. Policejní prezident upřesnil plán na zvýšení počtu policistů – v celém státě asi o tisícovku z toho v Ústeckém kraji cca o 160 lidí. Ti mají být určeni „do výkonu“ a nikoliv na kancelářská místa. Po náboru a výcviku by k tomuto stavu mělo dojít během půldruhého roku. Policie chystá razantní zátky proti drogové kriminalitě. Kromě samotných výrobců drog se chce zaměřit na organizátory výroby a prodeje.

Při krátké návštěvě ministrů na varnsdorfské radnici je starosta seznámil se situací ve městě, zopakoval hlavní požadavky na změny legislativy a poté je doprovodil při již zmíněné návštěvě Kovářské ulice.

Ministři odjeli a mediální rozruch po několika dnech utichl. Starosta Martin Louka nám pak odpovídal na dotaz, zda to celé k něčemu bylo. Podle něj byl účet „ministerského dne“ ve výběžku splněn: politici se u nás přesvědčili, že

požadavky Šluknovského desatera je třeba skutečně řešit, a jejich přímá zkušenost snad bude prohlídkou ke zrychlení tempa legislativních změn. V druhé polovině roku se ukáže, zda jejich razantní prohlášení „kšeft s lidskou bídou musí skončit“ nebylo plané.“⁴⁵

Interpretace:

Je zřejmé, že autor se v článku věnuje romské menšině s neutrálním postojem. Uvádí, že bída panuje jen u vyloučených lokalit, kde žijí právě Romové. Jde vidět, že s Romy jako s menšinou nemá moc zkušeností, nezná jejich historický kontext. Článek je v týdeníku zařazen na druhou stránku. Výše je citován celý článek z Hlasu severu, ve kterém jsou uváděny jazykové prostředky, které označují romskou minoritu.

Článek obsahuje jen málo jazykových prostředků, pro označení romské minority. Je to označení jako: nepřizpůsobivé rodiny nebo obyvatelé vyloučených lokalit. „*Na vlastní oči viděli nejen nejdražší byt ve střední Evropě, ale hlavně to, jak se tu obtížně žije v sousedství nepřizpůsobivých rodin.*“ K článku jsou připojeny tři fotografie, na jedné můžeme vidět diskuzi ministrů, a na druhé a třetí vidíme debatu s obyvateli na Kovářské ulici. Druhá a třetí fotografie zachycuje spíše romské obyvatele, nejspíš proto, aby bylo vidět, že problémy tu panují hlavně s Romy. V článku je zřejmé, že Romové jsou zde považováni za „pachatele“, jsou to ONI, kteří způsobují nepořádek a hluk. Majorita (MY) se snaží Romy napravit.

Výše uvedený článek je zde uveden pro představu čtenářům o situaci, která panuje na radnici města. Autor se snaží čtenářům nastínit možnou variantu řešení.

⁴⁵ HAVLÍČEK, M. *Tři ministři na severu. Bude to co platné?* Hlas severu, 2014, č. 11, s. 1, 3.

Článek z Hlasu severu: Přejde spásný nápad pro Kovářskou?

„Dostali jsme dopis od čtenářky, která popisuje aktuální neradostnou situaci z panelového domu č. p. 2761 v Kovářské ulici, jehož slušní obyvatelé ztrácejí naději na civilizované sousedské vztahy. S otázkou, kdy už konečně někdo zakročí. Jiní postižení obyvatelé z této lokality se osobně obrátili na vedení města s žádostí o pomoc.

Pokusy městské samosprávy situaci přímo ovlivnit, například jednání s majiteli bytů pronajímaných problematickým rodinám, nebyly úspěšné. Původně nadějný projekt romských hlídek, zřízených počátkem loňského roku společností Regionální partner se nezdařilo udržet. Starosta města sdělil, že 10. února se sejde komise pro řešení bezpečnostní a sociální situace, v níž jsou zastoupeny bezpečnostní složky, rada města, sociální odbor, úřad práce i obyvatelé dotčené čtvrti, a to s úmyslem přijít na další možná řešení, která by lidem (nejen) na Kovářské ulici přinesla naději.

A pak jsou tu mnohokrát zmiňované pokusy vybičdnout zákonodárce ke změnám legislativy (Šluknovské desatero, Výzva starostů 2013, čtená osobní jednání). Je to běh na dlouhou trať zatím bez viditelných výsledků, nepočítáme – li proklamovanou podporu některých jednotlivých poslanců a senátorů a Svazu měst a obcí ČR. Dá se něco do pohybu s novou vládou, která se právě ujímá svých postů? “⁴⁶

Interpretace:

Autor článku popisuje stížnost čtenářky, která byla zaslána do redakce. Není zde žádný jeho názor, pouze interpretuje to, co chtěla čtenářka sdělit. Dále se snaží odpovědět čtenářce tím, co starosta nabízí jako řešení. V článku se, ale neobjevuje odpověď, která by čtenářce pomohla a uklidnila ji. Celkově je článku vymezen malý prostor ve čtrnáctideníku, což je škoda, protože tato stíž-

⁴⁶ HAVLÍČEK, M. *Přejde spásný nápad pro Kovářskou?* Hlas severu, 2014, č. 3, s. 2.

nost je dost důležitá. Starosta by měl na článek reagovat a připojit k němu své nápady a komentáře.

V článku je zajímavé, že je to jeden z mnoha, kde se vyjadřuje sama čtenářka o problému, Romy zde nazývá jako „problematické rodiny.“ Na Romy je zde nahlíženo jako na ty, kteří jsou původci problémů, které panují v problematických oblastech. K článku není připojena žádná fotografie.

Výše citovaný článek poukazuje na problematiku soužití Romů s majoritou. Nejvíce ze všech článků poukazuje na vztah čtenářky k Romům a těžkého soužití s nimi.

ČLÁNEK Z HLASU SEVERU: Čtyři paneláky v Kovářské a Žitavské jsou pod kamerami

Článek pojednává o zvýšení počtu kamerového systému všech čtyř panelových domů. S nainstalováním kamer souhlasili starousedlíci a hojně si je pochvalují. Lidé se cítí s kamerami bezpečněji. Pochvalují si, že z chodeb zmizely stříkačky a situace se celkově zlepšila. V článku autor také zmiňuje, že došlo k zvýšení počtu terénních pracovníků o tři osoby. Mgr. Romana Cupalová o terénních hlídkách říká: „*Můžeme tak zajistit směnný provoz a rozšířit působnost hlídek i na večerní hodiny k ochraně dodržování nočního klidu.*“⁴⁷

Článek chce zachytit cíl, o který se terénní hlídky spolu s policisty snaží, a to je podchytit záškoláctví a pohyb dětí a mládeže z panelákových chodeb, kde hlukem obtěžují ostatní obyvatele.⁴⁸

⁴⁷ HALLER, M. *Čtyři paneláky v Kovářské a Žitavské jsou pod kamerami*. Hlas severu, 2015, č.8, s.4.

⁴⁸ HALLER, M. *Čtyři paneláky v Kovářské a Žitavské jsou pod kamerami*. Hlas severu, 2015, č.8, s.4.

Interpretace:

Tento článek jako jeden z mnohých pojednává o problematice romského ghetta ve Varnsdorfu. Klíčovým kontextem článku je, že obyvatelé města jsou znepokojeni situací a neustále se snaží obrátit se na město. Město se podle autora snaží poskytovat pomoc v podobě sociálních pracovníků a strážníků, ale jak se to dotýká právě starousedlíků a obyvatelů, který žijí v blízkosti ghetta? Kdo jim zaručí bezpečí a pohodlný život? Dalším tématem článku je drogová problematika. Město se snaží občanům pomoci například instalací většího počtu kamerového systému nebo výměnou injekčních stříkaček. Může to však obyvatele uklidnit?

V článku jsou použity jazykové prostředky, které označují Romy jako sociálně slabou, nepřizpůsobivou menšinu. Jejich oblast, kde žijí je nazývána jako ghetto nebo riziková lokalita. Majorita je zde označována jako starousedlíci. Používá se zájmeno MY, pro označení majority a ONI jako Romové. Článek na Romy nahlíží jako na problémové občany, které spojuje s problematikou drog. Nepíše se zde nic o tom, že drogově závislí jsou i jedinci z majoritní společnosti. Článku je věnována celá strana a jsou připojeny i fotografie, které zachycují nepořádek v panelových domech, kde Romové žijí spolu s členy majority. Na fotografiích můžeme opět vidět jen romské občany, spolu s městskou policií. Je zajímavé, že vždy když se u článku o Romech objeví fotografie, na které je Rom, je vždy spojován s nepořádkem, špínou a kriminalitou.

ČLÁNEK ZE ŠLUKNOVSKÉHO ZPRAVODAJE: Šluknovsko po roce: Varnsdorf je průšvih, Krásná lípa vzor.

Celé Česko před čtyřmi lety šokovaly závěry početných občanů pochodujících severočeským Varnsdorfem a skandujících „Cikáni do plynu“ a „Cikáni do práce“. Demonstraci zabránili policejní těžkooděnci, kteří rozvášněný dav rozehnali. Od nepokojů uplynula dlouhá doba, podařilo se soužití majority a

Romů zlepšit? Ředitel pražské kanceláře vládní Agentury pro sociální začleňování Martin Šimáček říká, že situace je výrazně jiná v každém z měst. Relativně stabilní je Krásná lípa a to díky začleňování místní radnice do politiky. V Rumburku se tento problém týká jen malé části obyvatel a ve Šluknově se situace zlepšila. Problémem zůstává Varnsdorf. Právě ve Varnsdorfu se uskutečnil pochod na romské ubytovny. Obyvatelům Varnsdorfu vadily dvě ubytovny přeplněné Romy. V okolí „Sportu“ a „TGM“ byl velký hluk, nepořádek, lidé se báli chodit okolo nich. Dnes se však centrum problému přesunulo jinam. Romové se z ubytoven přestěhovali do volných bytů na Kovářské ulici. Příchod nových Romů vadí hlavně obyvatelům přilehlých domů. Stěžují si na celonoční večírky, vulgaritu a nepořádek.⁴⁹

Interpretace:

Jak již napovídá titulek článku, redaktor popisuje situaci v severočeských městech. Konkrétně v problémovém Varnsdorfu. Hlavním důvodem k napsání toho článku je, že napětí mezi starousedlíky a nově příchozími eskaluje. Demonstrace ve Varnsdorfu před několika lety byly velmi mediálně známé, ale dnes o nich zmínky v novinách téměř nenalezneme a to bohužel ani v místních novinách. Nepokoje utichly, ale situace se nezlepšila, uvádějí mnozí starostové a ředitelé Agentur. Článek není doprovázen žádnou fotografií, takže čtenáři nemají představu o situaci, která se děje dnes ani o předchozích nepokojích. Po přečtení článku nemohou najít starousedlíci ani Romové řešení. Naopak redaktoři stále více prohlubují propast mezi majoritou a Romy.

Autor v článku často používá záporné výroky typu: „Cikáni do práce.“ „Cikáni do plynu.“ Z toho je patrné, že Romové jsou zde považováni za špinavé Cikány. Majorita zde není zmiňována. Celý článek se věnuje jen Romům – Cikánům.

⁴⁹ Dostupné z: <http://nazory.euro.e15.cz/reportaze/sluknovsko-po-roce-varnsdorf-je-prusvih-krasna-lipa-vzor-915260>.

ČLÁNEK Z DĚČÍNSKÉHO DENÍKU: Romové zmlátili řidiče autobusu

„Kerhartice – Rány pěstí, kopance a vulgární, jen těžko publikovatelné nadávky. Takto drsnému napadení musel čelit řidič linkového autobusu v Kerharticích u České Kamenice. V pondělí odpoledne ho na zastávce přímo v autobusu napadlo několik místních romských obyvatel. Řidiče odvezla sanitka, má poranění v obličeji a je v pracovní neschopnosti. Případ už řeší policie. Že šlo o útok Romů, řekl Děčínskému deníku sám napadený řidič, který si ale nepřál zveřejnit své jméno. Redakce ho ale zná. „Jeden z Romů nastoupil ke mně do autobusu v České Kamenici. Dožadoval se slevy, ale neměl v pořádku doklady. Předložil mi průkaz na jinou firmu, tak jsem mu slevu odmítl poskytnout,“ popisuje řidič s tím, že je v celku obvyklé, že řada cestujících nemá doklady, na něž mohou uplatnit nějakou slevu na jízdném, v pořádku. Někteří prý ani nemají platné průkazy.

Mladík vystoupil v Kerharticích, kde se řidič autobusu otáčel. Než ale provedl celý manévr, doběhl si mladík domů pro posily a jakmile řidič zastavil na zastávce, vtrhla několikačlenná skupina dovnitř a řidiče napadla. Nejdříve jen vulgárními nadávkami, poté na něj Romové zaútočili i fyzicky, aby si s ním vyřídili, že odmítl dát slevu.

„Myslel jsem, že se mnou chtějí jet, proto jsem jim otevřel dveře,“ odpověděl řidič na dotaz, proč rozzuřené Romy vůbec pustil do autobusu. „Stáli na zastávce,“ dodal s tím, že celý incident viděla jedna žena, která tu na zastávce čekala s kočárkem. Ihned po útoku si řidič, který s autobusem jezdí již jedenáct let, zavolal policii. „Ano případem se zaobíráme,“ potvrdila stručně děčínská policejní mluvčí Petra Trypesová s tím, že řidič zatím nebyl vyslechnutý.

„Jdu podat vysvětlení příští týden,“ upřesnil řidič s tím, že je v současné době v pracovní neschopnosti – z místa napadení ho s pochroumaným obličejem

odvezla přímo do nemocnice sanitka. Odmítl také dále pokračovat v jízdě, což telefonicky oznámil na dispečink krátce po napadení.

Celý incident nahrála kamera nainstalovaná na přední palubce autobusu. Tu si sem umístil sám řidič, který celý záznam poskytl redakci Děčínského deníku. Na záznamu je sice vidět jiné datum než pondělní, podle řidiče je to, ale proto, že si správné datum na kameře ještě nenastavil.“⁵⁰

Interpretace:

Článek je na titulní straně a už jen nadpis napovídá, že půjde o článek, kde jsou na vině Romové. Autor článku se soustředí na detailní popisy celého útoku na řidiče: *„Rány pěstí, kopance a vulgární, jen těžko publikovatelné nadávky. Takto drsnému napadení musel čelit řidič linkového autobusu.“* Autor v článku používá označení Romové, romští obyvatelé. Lze vyčíst, že útok Romů na řidiče je velice závažný. Článek naznačuje, že by se s tímto problémem mělo začít něco dělat. Článek je plný přímých řečí, kdy řidič odpovídá na otázky autora článku: *„Jeden z Romů nastoupil ke mně do autobusu v České Kamenici. Dožadoval se slevy, ale neměl v pořádku doklady. Předložil mi průkazku na jinou firmu, tak jsem mu slevu odmítl poskytnout.“*

V článku je na konci uveden odkaz, kde čtenáři mohou shlédnout video z útoku, které řidič zachytil kamerou, kterou si sám nainstaloval na palubní desku. Je zajímavé, že k článku není předložena fotografie, ale celé video ano.

Článek je zajímavý z hlediska dialogů s napadeným řidičem. Sám řidič se o romské problematice vyjadřuje a popisuje celý útok, kde používá určité jazykové prostředky právě pro označení minority.

⁵⁰ STÍNIL, L. *Romové zmlátili řidiče autobusu*. Děčínský deník, 2015, č. 102, s. 1.

ČLÁNEK Z HLASU SEVERU: Co se děje u nás „doma“ na Kovářské

„Jeden z nejdiskutovanějších problémů našeho města je ghetto na Kovářské a Žitavské ulici, které tu vzniklo přistěhování sociálně slabých. Starousedlíkům se změnil život. Poklidná čtvrť se proměnila v hlučnou promenádu. Hodnota bytů v panelácích rapidně klesla, stejně jako rodinných domů v blízkém okolí. „Naši zákonodárci už léta dělají populistická a špatná rozhodnutí, neboť dosavadní zákony pečují o naprosto nepřizpůsobivé občany, kteří v naší společnosti demolují, nejen veškerou hmotu, která jim stojí v cestě, nýbrž zejména ducha ohleduplnosti, slušnosti, tolerance a jiných hodnot,“ stěžuje si Jan Šulc, který žije v rodinném domě v těsném sousedství ghetta.

Bezohledný byznys

Město i stát hledají možnosti, jak tuto nepříjemnou situaci, která trápí stovky dalších obcí u nás, vyřešit. Vše je o to složitější, že jde o nemovitosti v rukách soukromých majitelů. V našem případě vlastní většinu bytů dva majitelé, kteří si ze systému dávek pomoci v hmotné nouzi udělali výhodný byznys. Jenže o klid a pořádek v domech a jejich okolí se nestarají.

Samotné město má velmi omezené možnosti, jak situaci řešit. Prvotním úkolem je dohlížet na dodržování klidu a pořádku. Do rizikových lokalit vyrážejí častěji hlídky strážníků i policistů. Více jsou tu vidět i sociální pracovníci, kteří působí především v oblasti prevence kriminality mládeže. Zatím se celkem osvědčují terénní pracovníci financovaní úřadem práce (vybraní z přistěhovaných obyvatel). Od té doby, co tu dohlížejí na pořádek, se situace zlepšila. „Naším úkolem není uklízet, ale dohlížet na místní, aby sami uklízeli. Hlavně se snažíme starat o děti,“ říká jeden z terénních pracovníků Josef Hučko.

„Terénních pracovníků tu máme zatím šest a slouží od 7 do 22 hodin. Od dubna bychom chtěli jejich počet navýšit na devět tak, aby dohlíželi na pořádek i v noci,“ vypráví Romana Cupalová, předsedkyně komise prevence

kriminality. „Ostatní je respektují. Vytvořili jsme terénním pracovníkům kancelář, kterou si následně sami vybavili nábytkem,“ doplňuje s tím, že podobným způsobem by chtěli přimět místní k tomu, aby si svépomocí vybavili klubovnu pro děti. „Když si to sami udělají, budou si toho více vážit,“ věří Romana Cupalová.

Ubytovny

Trochu odlišná je situace kolem ubytoven. Tady se přeci jen blízká na lepší časy. Jednak by jim měl výrazně snížit zisky nový systém vyplácení doplatků na bydlení, které už se nevztahují k počtu osob, nýbrž k metrům čtverečním. To ale ukáže až čas. Také se vůči nim začínají vymazovat města a obce stavebními uzávěrkami. Varnsdorf se k nim brzo přidá. „Chystáme stavební uzávěru na ubytovací zařízení. Jde o nástroj, kterým budeme moci kontrolovat všechny nové ubytovny i hotely v našem městě,“ potvrdil na posledním zasedání zastupitelstva starosta Stanislav Horáček.

Tzv. hotel Sport už je prázdný. Po rozhodnutí o uzavření ubytovny kvůli nevyhovujícím podmínkám vystěhoval majitel všechny její obyvatele. Část z nich se podle posledních informací přemístila na Kovářskou...

Drogová scéna

Nicméně ubytovny Varnsdorf v tuto chvíli tolik netrápí. Město často řeší konfliktní situace všude tam, kde jsou sociálně slabí v běžných městských bytech. Problematika soužití s majoritní společností se v žádném případě netýká pouze romské menšiny. Často jsou společným jmenovatelem drogy. Z tohoto pohledu jsou problematickým místem i věžáky na Křížíkově ulici, kde starousedlíkům zneprjemňují život drogově závislí příslušníci většinové populace a jich návštěvy. Město se snaží situaci řešit například rozšířením kamerového systému a zamezením volného vstupu do sklepních prostor.“⁵¹

⁵¹ HALLER, M. *Co se děje u nás „doma“ na Kovářské*. Hlas severu, 2015, č.6, s.6.

Interpretace:

Autor v článku označuje oblasti, kde žijí Romové, jako sociálně vyloučené lokality. Další označení romských obyvatel v článku nenajdeme. Autor se vyhýbá označení romské minority a raději ji nezmiňuje. Článek je věnována celá strana a je přiložena i fotografie, na které vidíme jeden z panelákových domů, před kterým stojí terénní hlídka, která má na starosti udržování pořádku a klidu. Autor v článku popisuje problémy s drogově závislými jedinci. Automaticky přiděluje závislost na návykových látkách Romům. Vždy tomu však tak není, a je důležité zdůraznit, že závislí nemusejí být jen Romové. Tyto patologické jevy souvisí se společností a ne s jedinci, jsou však vždy připisovány romské menšině. Patologické jevy (nezaměstnanost, kriminalita, alkoholismus, prostituce, drogová závislost) jsou automaticky přisuzovány Romům.

Článek je nejrozsáhlejší, obsahuje nejvíce zřetelných jazykových prostředků pro označení Romských obyvatel.

8. Tisk na Šluknovsku

Tisk ve Šluknovském výběžku reprezentuje Hlas Severu, časopis pro varnsdorfské občany, Deník Severní Čechy, který zprostředkovává pestré, aktuální zpravodajství pro celé Severní Čechy a Rumburský zpravodaj.

8.1. Hlas Severu

Čtrnáctideník, který vydává město Varnsdorf, šéfredaktorem je Michal Heller. Zpravodaj z celého Šluknovského výběžku.⁵²

8.2. Deník Severní Čechy

Šéfredaktorem je Hana Vojtová. Jeho hlavními tématy jsou region, zpravodajství a Severní Čechy.⁵³

⁵² Dostupné z: <http://hlas.sluknovsko.cz/>

⁵³ Dostupné z: <http://decinsky.denik.cz/>

8.3. Zpravodaj Šluknovský výběžek

Vychází měsíčně a obsahuje ucelené informace o dění ve výběžku.⁵⁴

9. Obraz Romů v médiích (diskurzivní analýza)

Obrazu Romů v médiích se věnoval výzkum vládní Agentury pro sociální začleňování. Vládní Agentura pro sociální začleňování představila výsledky výzkumu o zobrazování Romů v médiích u příležitosti Mezinárodního dne Romů, který připadá na 8. dubna. Většina výsledků byla spojena s tím, že romský obraz v médiích se objevuje většinou v důsledku romské kriminality. Výzkum pokrýval období od července 2011 až do května 2012. Zachycoval události spojené s nepokoji na Šluknovsku. Dále také zachycuje novoroční střelbu v Tanvaldu nebo poukazuje na problém napadení chlapce v Břeclavi, které bylo však smyšlené. Výzkum měl k dispozici celkem 6252 zpráv, které byly publikovány ve vybraných novinách, televizích, rozhlasových stanicích nebo na internetových serverech.⁵⁵

„Výsledky výzkumu ukazují, že v českých médiích stále převažuje velmi stereotypní obraz Romů. Je třeba, aby se Romové dostávali do zpravodajství i v souvislosti s jinými tématy, než je kriminalita, problémy s bydlením nebo nezaměstnaností. Romové mají k řadě společenským problémům, co říci, jejich hlas ale stále není slyšet tolik, kolik by mohl, říká k výzkumu vládní zmocněnkyně pro lidská práva Monika Šimůnková.“⁵⁶

Výsledky, které ve sledovaném období o Romech vyšly (více než polovina výsledků 61,9 %) byla spojena s kriminalitou. Nejvíce příspěvků vyšlo

⁵⁴ Dostupné z: <http://www.sluknovsky-vybezek.cz/page/118-o-nas>

⁵⁵ Obraz Romů v médiích je stále jednotvárný. In: [mediaguru.cz](http://www.mediaguru.cz) [online]. Dostupné z: <http://www.mediaguru.cz/2013/04/obraz-romu-v-mediich-je-stale-jednotvarny/#.VR6b1o777gM>.

⁵⁶ Obraz Romů v médiích je stále jednotvárný. In: [mediaguru.cz](http://www.mediaguru.cz) [online]. Dostupné z: <http://www.mediaguru.cz/2013/04/obraz-romu-v-mediich-je-stale-jednotvarny/#.VR6b1o777gM>.

po začátku nepokojů na Šluknovsku, a s tím je také tento problém příspěvků zaměřen na kriminalitu spojen.⁵⁷

Kriminalita Romů je nejvíce atraktivním tématem pro novináře. V 80% příspěvků byli Romové uváděni jako pachatelé. Pouze 1/5 příspěvků uvádí Romy jako oběti kriminality.⁵⁸

Analyzované příspěvky také dokládají to, že média se většinou ztotožňují s hlediskem většinové společnosti. Většinová společnost vyobrazuje příslušníky minority až v okamžiku, kdy způsobují problém a ohrožují majoritu. Témata jako jsou například práce, bydlení, zdraví, vzdělání, politický život, diskriminace nebo kultura se v médiích objevují, až když představují problém nebo vyvolávají senzaci.⁵⁹

„Novináři přistupují na dělení MY versus ONI a ve většině případů popisují události z perspektivy majority. Zásadní vliv na převažující negativní tendenci v informování o romské menšině má především nadužívání etnicity. Nemalá část příspěvků především z oblasti kriminality o soužití by bez jejího zveřejňování pravděpodobně nikdy nevznikla, komentuje výstupy analýzy Martin Šimáček, ředitel Agentury pro sociální začleňování.“⁶⁰

V médiích jsou Romové zobrazováni většinou ve chvílích, kdy vyvolávají senzaci, ohrožují nebo představují problém. Romové jsou pro novináře

⁵⁷ Obraz Romů v médiích je stále jednotvárný. In: mediaguru.cz [online]. Dostupné z: <http://www.mediaguru.cz/2013/04/obraz-romu-v-mediich-je-stale-jednotvarny/#.VR6b1o777gM>.

⁵⁸ Obraz Romů v médiích je stále jednotvárný. In: mediaguru.cz [online]. Dostupné z: <http://www.mediaguru.cz/2013/04/obraz-romu-v-mediich-je-stale-jednotvarny/#.VR6b1o777gM>

⁵⁹ Obraz Romů v médiích je stále jednotvárný. In: mediaguru.cz [online]. Dostupné z: <http://www.mediaguru.cz/2013/04/obraz-romu-v-mediich-je-stale-jednotvarny/#.VR6b1o777gM>

⁶⁰ Obraz Romů v médiích je stále jednotvárný. In: mediaguru.cz [online]. Dostupné z: <http://www.mediaguru.cz/2013/04/obraz-romu-v-mediich-je-stale-jednotvarny/#.VR6b1o777gM>

nezajímaví, tehdy, když se majority nedotýkají nebo ji neohrožují či neobtěžují, což je otázka diskurzu.⁶¹

Mediálnímu obrazu Romů se nevěnují pouze výzkumy. S tímto tématem a jeho řešením jsou spjaty i různé akce. Je to například Týden proti rasismu. Tato akce probíhá za vedení publicisty Františka Kostlána a komentátora serveru Týden.cz Martina Hekrdla. Tento Týden se soustřeďuje na otázky typu: Jak se média podílejí na rasismu české společnosti? Jak nedostatečné ověřování informací vede k nešťastným lžím, kde jsou na vině opět Romové? Jak se volí titulky, které neustále obsahují slova typu nepřizpůsobiví nebo romský agresor?⁶²

Největším problémem, při zobrazování Romů v médiích, je, že média neberou Romy jako partnery. Jsou spojováni právě se stereotypem kriminality. V médiích se neobjevují ani názory samotných Romů, kteří by se k problematice kriminality vyjádřili. Čeští novináři, ale nejsou přímo rasisté. Novináři se jen snaží udržet si pozornost čtenářů, posluchačů nebo diváků. Chtějí plnit stereotypní objednávku čtenářů, kteří vidí v romské kriminalitě něco zajímavého. Nelze tedy mluvit o záměrném rasismu novinářů. Existují servery, které jsou otevřeně rasistické, a tady lze hovořit o rasismu záměrném.⁶³

9.1 Romské etnikum očima českých médií ve Šluknovském výběžku

Veřejnost se k romskému etniku staví do značné míry tím, jak je o tomto etniku referováno v českých médiích. Média veřejnosti podávají názor jak

⁶¹ Obraz Romů v médiích je stále jednotvárný. In: mediaguru.cz [online]. Dostupné z: <http://www.mediaguru.cz/2013/04/obraz-romu-v-mediich-je-stale-jednotvarny/#.VR6b1o777gM>

⁶² Obraz Romů v médiích je stále jednotvárný. In: mediaguru.cz [online]. Dostupné z: <http://www.mediaguru.cz/2013/04/obraz-romu-v-mediich-je-stale-jednotvarny/#.VR6b1o777gM>.

⁶³ Obraz Romů v médiích je stále jednotvárný. In: mediaguru.cz [online]. Dostupné z: <http://www.mediaguru.cz/2013/04/obraz-romu-v-mediich-je-stale-jednotvarny/#.VR6b1o777gM>.

negativní, tak i pozitivní. Ve Šluknovském výběžku je obraz Romů v médiích spíše negativní. Tento obraz je spojován s událostmi, které na Šluknovsku probíhaly. Většina názorů je více rasistických, tyto názory si lidé upevnili díky nepokojům, které na Šluknovsku vznikaly. Různé demonstrace, krádeže a nepořádek si obyvatelé spojovali, nebo i spojují s romskou minoritou. Je zajímavé, že v minulosti bylo romské etnikum mediálně zcela tabu. Období reálného socialismu nepřipouštělo žádné atypičnosti nebo nestandardní jevy. Z veřejného diskurzu tak bylo vymýceno téma jak Romů, tak i zdravotně postižených. Vše bylo zdravé a dokonalé. Díky těmto názorům se podařilo mentalitě majority vybudovat silný řetěz předsudků právě vůči minoritám, včetně postojů k odlišným etnikům (vietnamské etnikum, romské etnikum). Je potřeba také rozlišit romské etnikum. Existují Romové, kteří projevují ochotu ke kulturní asimilaci, a existují Romové, kteří tuto ochotu neprojevují. Média si od roku 1989 tak trochu nevěděla rady s romskou tematikou. Je možné říci, že si nevědí rady i dodnes. Novináři se snaží o postoj, který nebude podporovat předsudky vůči minoritě, avšak na straně druhé zde funguje neblahý jev, kterému se říká politická korektnost (PC).^{64 65}

Mediální obraz Romů je často přetvářen právě díky důsledkům PC. PC u nás způsobila to, že neutrální slovo Cikán bylo uměle nahrazeno korektním slovem Rom. Sami Romové tento výraz nepoužívají ve všech případech, je to spíše výraz, jímž označují své etnikum především jeho oficiálnější představitelé. Je problém v tom, že slovo Cikán bylo okamžitě naplněno negativním obsahem. Dnes slovo Cikán znamená odsudek, nadávku nebo pohanu. Toto

⁶⁴ Politická korektnost (political correctness) – tento trend se začal projevovat ve Spojených státech zhruba od konce 60. let, zejména ve vztahu k černošské menšině. Výsledkem masového působení PC je mediální lhaní tzn. strach nazvat veřejně věci pravými jmény. (Romské etnikum očima českých médií. In: rozhlas.cz [online]. Dostupné z: www.rozhlas.cz/cro6/komentare/_zprava/petr-zantovsky-rosmke-etnikum-ocima-ceskych-medii--955613).

⁶⁵ Romské etnikum očima českých médií. In: rozhlas.cz [online]. Dostupné z: www.rozhlas.cz/cro6/komentare/_zprava/petr-zantovsky-rosmke-etnikum-ocima-ceskych-medii--955613.

slovo se dostalo do slovníku neonacistů a rasistů. Za toto právě mohou média a politici.⁶⁶

Dalším důsledkem PC je to, že při každém mezirasovém konfliktu je v očích médií zpravidla považován Rom za oběť a příslušník majority za viníka. Média o těchto případech moc nehovoří. Píší o tom, že Rom je oběť majority. Čtenáři si však tuto skutečnost převrátí tak, aby z toho Rom vyšel hůře. Proto vzniká ten problém, že novináři začali psát spíše o případech, kdy je Rom viník a člen majority oběť. Čtenářům tento fakt více vyhovuje. Bariéra mezi minoritou a majoritou se tím pádem prohlubuje a roste, místo toho, aby zanikala.⁶⁷

9.2 Reprezentace romské menšiny v majoritních médiích

V této podkapitole nejprve stručně charakterizujeme, fenomén reprezentace etnických menšin v majoritních médiích. Cílem této podkapitoly není podat vyčerpávající výklad výzkumů. Svou pozornost zaměříme na vývoj fenoménu reprezentace etnických menšin. Zájem mediálních pracovníků o rasu a etnicitu vyvstal s fenoménem mezinárodní migrace. Ze začátku se média zaměřovala spíše na zobrazení přistěhovalců v kontextu rasových nepokojů.⁶⁸ Od osmdesátých let se přesunul bod zájmu k „novému rasismu“ a mediální prezentaci xenofobií. Cílem většiny mediálních výzkumů je odhalit chyby mé-

⁶⁶ Romské etnikum očima českých médií. In: rozhlas.cz [online]. Dostupné z: www.rozhlas.cz/cro6/komentare/_zprava/petr-zantovsky-rosmke-etnikum-ocima-ceskych-medii--955613.

⁶⁷ Romské etnikum očima českých médií. In: rozhlas.cz [online]. Dostupné z: www.rozhlas.cz/cro6/komentare/_zprava/petr-zantovsky-rosmke-etnikum-ocima-ceskych-medii--955613.

⁶⁸ *Tento fenomén podle Van Dijka reflektuje současné nové formy rasismu, které se na rozdíl od jeho strašných podob projevují symbolicky a bývají explicitně vyjádřeny v rámci veřejného diskurzu a každodenní komunikace.* (BADÁŇOVÁ, Adéla. *Proměny mediální reprezentace Romů v českém tisku*. Brno, 2010. Magisterská diplomová práce. Masarykova univerzita v Brně, Fakulta sociálních studií.)

dií při prezentaci etnicity a rasy. Výsledkem je většinou stereotypní charakterizace.⁶⁹

Výsledky mediální prezentace romského etnika realizované v České republice se ve svých výsledcích přibližují závěrům zahraničních výsledků. Také Nečas (1999), Sedláková (2007), Klusová (2007) a mnoho dalších autorů uvádí, že česká média v převážné většině informují o Romech ve spojitosti s negativními událostmi. Romové jsou v médiích ve většině případů spojovány s kriminalitou, emigrací a sociálními problémy.⁷⁰ Důležité je zmínit, že dostávají menší prostor k vyjádření a prezentaci jejich mluvčích než majoritní skupina. Pro řadu novinářů je nejtěžší zajít si pro informace do určité instituce, však mnohem méně se odváží jít přímo za lidmi. Majorita s tím ve většině případů nemá problém. Toto všechno zásadně zkresluje informace o Romské menšině.⁷¹

Většina Neromů je s pokrytím romské problematiky spokojena a domnívá se, že pozornost věnovaná tomuto tématu je dostatečná. Není důležité zvyšovat pokrytí problematiky, ale spíše se věnovat kvalitě, neboť třetina populace zastává názor, že česká média o romské menšině nereferují dostatečně objektivně.⁷²

Tým editorů Homoláč, Krhanová a Nekvapil, zpracovali analýzy diskurzu, ve kterých jsou akce Romů nebo akce týkající se Romů v masmédiích

⁶⁹ BADÁŇOVÁ, A. *Proměny mediální reprezentace Romů v českém tisku*. Brno, 2010. Magisterská diplomová práce. Masarykova univerzita v Brně, Fakulta sociálních studií.

⁷⁰ BADÁŇOVÁ, A. *Proměny mediální reprezentace Romů v českém tisku*. Brno, 2010. Magisterská diplomová práce. Masarykova univerzita v Brně, Fakulta sociálních studií.

⁷¹ BADÁŇOVÁ, A. *Proměny mediální reprezentace Romů v českém tisku*. Brno, 2010. Magisterská diplomová práce. Masarykova univerzita v Brně, Fakulta sociálních studií.

⁷² Sedláková, R., *Romská problematika v denním tisku*, In: Sirovátka, T, *Menšiny a marginalizované skupiny v České republice*, MU FSS, Georgetown 2002, str.132

formulovány a rovněž to, jak k této formulaci přispívají sami Romové v masmediálních dialogických sítích.⁷³

Dialogická síť je komunikace zprostředkovaná masmédií a tvoří ji události různého druhu. Základní rys dialogické sítě vychází z povahy mediálního šetření, neboli z faktu distribuce, který neprobíhá ve stejném čase a na stejném místě. Například zpráva o nějaké nemediální dialogické události či zpráva o nějaké masmediální události (tiskové konferenci).⁷⁴

10. Rozdíl identit – MY X ONI

Diskurzivní analýza se soustřeďuje také na jazykové prostředky. V médiích se setkáváme s různými pojmenováváními minority. Většinou se Romové označují slovem ONI a majorita slovem MY. Tato kapitola popisuje rozdíly identit a jejich používání v médiích.⁷⁵

10. 1 Ideologický čtverec – Van Dijk

Van Dijk se v tomto tématu nezaměřuje pouze na individuální interakci mezi dvěma jedinci, ale také na vztahy mezi sociálními skupinami a jejich ideologiemi. Jde o odmítnutí oponentova názoru a jeho důrazné odsouzení. Na druhé straně je vyzdvižení názorů vlastních a v rámci pozitivní sebeprezentace. V diskurzivně analytických nástrojích se stále častěji objevuje tento koncept. Ve všech případech jde o vytvoření polarity, nejčastěji mezi skupinami „my“ a „oni“, kde skupina „my“ je prezentována kladně, zatím co skupina

⁷³ Homoláč, J., Krhanová K., Nekvapil J., *Obraz Romů ve střeoevropských masmédiích po roce 1989*, Brno, 2003.

⁷⁴ DIVÍŠKOVÁ, J. Mediální obraz Romů versus Roma Rising/Romské obrození aneb nový mediální obraz Romů. Praha, 2006. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze. Fakulta humanitních studií.

⁷⁵ ŽÁKOVSKÝ, L. Implicitní rasismus jako nástroj útlaku - analýza rasistické ideologie v mediálním diskurzu o Romech. Brno, 2012. Diplomová práce. Univerzita Masarykova v Brně. Pedagogická fakulta.

„oni“ je záporná. To má za důsledek legitimizace marginalizace skupiny na okraj společnosti, či její podřízení.⁷⁶

Dijk na základně sumarizace svých poznatků svých šetření zaměřených na diskurz a rasismus uvádí „zaběhnuté“ formy každodenní legitimizace a konstrukce ideologických struktur o „nich.“⁷⁷

- „oni“ mají jinou kulturu
- „oni“ mají jiné zvyky
- „oni“ nechtějí pracovat
- „oni“ mají jinou mentalitu
- „oni“ vypadají jinak než my
- „oni“ mají jiné normy a hodnoty
- „oni“ ohrožují naše město, zemi
- „oni“ jsou násilníci a kriminálníci“
- „oni“ zabírají místo k bydlení

Tyto znaky se běžně objevují ve stylistických formách, nebo jsou mlčky předpokládány v běžném denním diskurzu o Romech.⁷⁸

10.1.1 Romská identita (ONI)

Romové jsou pasivizováni s nemožností ovlivňovat sled mediálních konstruktů, či se zapojit do procesu. To, že je kategorie Romů reprezentována členy dominantních identit se odráží v jazykových prostředcích. Romská identita je prezentována formou negativních charakteristik, jako je například: loupeživost, násilí nebo špatné hygienické návyky. Většina těchto identit je

⁷⁶ ŽÁKOVSKÝ, L. Implicitní rasismus jako nástroj útlaku - analýza rasistické ideologie v mediálním diskurzu o Romech. Brno, 2012. Diplomová práce. Univerzita Masarykova v Brně. Pedagogická fakulta.

⁷⁷ ŽÁKOVSKÝ, L. Implicitní rasismus jako nástroj útlaku - analýza rasistické ideologie v mediálním diskurzu o Romech. Brno, 2012. Diplomová práce. Univerzita Masarykova v Brně. Pedagogická fakulta.

⁷⁸ ŽÁKOVSKÝ, L. Implicitní rasismus jako nástroj útlaku - analýza rasistické ideologie v mediálním diskurzu o Romech. Brno, 2012. Diplomová práce. Univerzita Masarykova v Brně. Pedagogická fakulta.

zařazena do kategorie „oni“, která má podporovat jejich podřízené postavení vůči kategorii „my“. Objevují se náznaky o rozčlenění romské identity na několik skupin, podle historických etap. Pozitivně je prezentována identita Romů, kteří do České republiky přišli po druhé světové válce. Naopak mnohem více negativ je spjato s Romy, kteří přišli v 80. a 90. letech. Jako ze všech „nejhorší“ jsou prezentováni slovenští Romové. Avšak k souboru identit „Romové“ je přiřknuto i několik vázaných členských aktivit. Oproti negativnímu tvrzení, které jsou vztaženy obecně na všechny Romy, Cikány, jsou příklady „slušných“ Romů uváděny naopak velmi konkrétně např. jako Pepík Horváth.⁷⁹

10.1.2 Politická identita (MY)

Tato identita je označována, jako přátelská, chválící, snažící se prosadit změnu a navrhnout východiska z nastoleného problému. Je to také identita, která umí naslouchat potřebám „svých“ lidí. Svoji nepředpojatost vůči národnostním menšinám projevuje poněkud populistickými gesty. Rozdíl ve smyslu positivity a negativity, mezi konstrukcí identity politika a Roma, je omezený přístup menšin do médií. Můžeme také říci, zpochybňování informátora z kategorie „oni“ a zdůrazňování hodnoty informací od vládnoucích elit, které jsou reprezentovány jako jasné a nezpochybnitelné. Na druhé straně jsou informace získané přímo od členů kategorie „oni“ zesměšňovány, ironizovány nebo vytrhávány z kontextu tak, aby byla udržena moc vládnoucí skupiny.⁸⁰

10.1.3 Identita policisty

Policisté jsou často ve člancích uváděny jako státní složka, která budí respekt a jejich cílem je dohlížet na bezpečnosti skupiny „my“ tedy „slušných občanů“. Policisté tedy většinou stojí v opozici ke skupině „oni“ na kterou mu-

⁷⁹ ŽÁKOVSKÝ, L. Implicitní rasismus jako nástroj útlaku - analýza rasistické ideologie v mediálním diskurzu o Romech. Brno, 2012. Diplomová práce. Univerzita Masarykova v Brně. Pedagogická fakulta.

⁸⁰ ŽÁKOVSKÝ, L. Implicitní rasismus jako nástroj útlaku - analýza rasistické ideologie v mediálním diskurzu o Romech. Brno, 2012. Diplomová práce. Univerzita Masarykova v Brně. Pedagogická fakulta.

sí dohlížet, hlídat a pozorovat jestli dodržují všechny zákony a pravidla. Tím si také získávají respekt a ocenění od jejich referenční skupiny „my“. Policisté zastávají nejen represivní funkci, ale i funkci vzdělávací, tím že učí romské žáky základům slušného chování.⁸¹

10.1.4 Identita „my“ občané

Poslední ucelenou skupinou obsahující několik identit, je kategorie „my“ ve smyslu občané, která symbolizuje českou většinovou společnost. Společným jmenovatelem této identity je nespokojenost, pocit ohrožení a samozřejmě špatné sousedské vztahy se skupinou „oni“. Ve článkách o této identitě se objevuje explicitní rasismus a opakovaná pozitivní sebe prezentace. Dle většinových výpovědí jsou členové kategorie „my“ označováni, jako pracovníci, zaměstnanci, a pokud projevují rasistické postoje, tak jen proto, že nemají na výběr a jsou zahrnuti do kouta. Je zjevné, že identita „my“ občané je protipólem identity Romové, a to nejen svými charakteristikami, ale i společenským postojem. Členství ve skupině „my“ je velmi často stvrzováno či vyvráceno, skrze mediální interpelace. Interpelace nám určuje příslušnost k určité skupině, dále také souhlas s ideologií a přijmutí určité skupiny.⁸²

Po shrnutí výše znázorněných identit můžeme vidět, že konstrukce skupiny „oni“ se jeví, jako negativní a šířící zlo, vůči skupině „my“. Skupina „my“ je naopak uváděna jako oběť násilí a zločinu. Můžeme říci, že ve článkách je těmito prostředky dosahováno legitimacy rasistické ideologie a její šíření. Tím, že je vyvolávána obava z určité skupiny ve společnosti, je také utvářena i „nutnost“ obrany. To se může jevit, jako sympatizování s určitými rasistickými

⁸¹ ŽÁKOVSKÝ, L. Implicitní rasismus jako nástroj útlaku - analýza rasistické ideologie v mediálním diskurzu o Romech. Brno, 2012. Diplomová práce. Univerzita Masarykova v Brně. Pedagogická fakulta.

⁸² ŽÁKOVSKÝ, L. Implicitní rasismus jako nástroj útlaku - analýza rasistické ideologie v mediálním diskurzu o Romech. Brno, 2012. Diplomová práce. Univerzita Masarykova v Brně. Pedagogická fakulta.

ideologiemi. Struktura identit v mediálních sdělení, určuje tři kategorie, které mají své cíle.⁸³

- Kategorie diskriminační, která ztotožňuje identitu „oni“ a připisuje ji negativní charakteristiku.
- Objevuje se v mocenské kategorii, figurují zde zejména zástupci vlády a policie. Tyto identity jsou konstruovány tak, aby uplatňování a udržování jejich moci vůči diskriminované skupině, zlepšilo jejich obraz v očích. Většiny nové společnosti. Role menšiny je zde snížena na prostředek dosažení cílů mocenských skupin.
- Národní (občanská) identita většinou získává roli oběti. Díky mediální interpretaci ještě zastává funkci šířitele rasistické ideologie.⁸⁴

⁸³ ŽÁKOVSKÝ, L. Implicitní rasismus jako nástroj útlaku - analýza rasistické ideologie v mediálním diskurzu o Romech. Brno, 2012. Diplomová práce. Univerzita Masarykova v Brně. Pedagogická fakulta.

⁸⁴ ŽÁKOVSKÝ, L. Implicitní rasismus jako nástroj útlaku - analýza rasistické ideologie v mediálním diskurzu o Romech. Brno, 2012. Diplomová práce. Univerzita Masarykova v Brně. Pedagogická fakulta.

11. Závěr

V dnešní době, zejména v českém prostředí, jsou v médiích jednou z nejčastěji zobrazovaných národnostních menšin Romové. Romská tematika se objevuje v médiích v negativním smyslu. Romové jsou zde označováni jako pachatelé trestných činů či jako asociální jedinci.

Romská tematika je ve společnosti velice častá a diskutovaná. Je to tematika, která se objevuje hlavně v médiích. Média mohou posilovat stereotypy, které jsou s Romy spojeny. Díky médiím vznikají i xenofobní a rasistické názory ve společnosti. Je důležité se na tuto problematiku zaměřit a uvědomit si, že konzumenti médií by měli vědět, že média nezprostředkovávají skutečnost jako takovou, měli by získat povědomí o tom, co je stereotyp a jakým způsobem je v médiích reprodukován. Pokud budou konzumenti vybaveni znalostmi o stereotypech, mohou k médiím přistupovat s odstupem kritického myšlení a registrovat tyto rasové stereotypy.⁸⁵

V médiích se používají různé jazykové prostředky, které označují romskou menšinu různým způsobem. Právě jazykové prostředky, jsou jedním z hlavních faktorů, které ovlivňují čtenáře a vytváří u nich různé pohledy na romskou problematiku. Romská identita je prezentována formou negativních charakteristik, jako je například: loupeživost, násilí nebo špatné hygienické návyky. Většina těchto identit je zasazena do kategorie „oni“, která má podporovat jejich podřízené postavení vůči kategorii „my“. Objevují se náznaky o rozčlenění romské identity na několik skupin, podle historických etap. Pozitivně je prezentována identita Romů, kteří do České republiky přišli po druhé světové válce. Naopak mnohem více negativ je spjato s Romy, kteří přišli v 80. a 90. letech. Jako ze všech „nejhorší“ jsou prezentováni slovenští Romové. Avšak k souboru identit „Romové“ je přiřknuto i několik vázaných

⁸⁵ ŽÁKOVSKÝ, L. Implicitní rasismus jako nástroj útlaku - analýza rasistické ideologie v mediálním diskurzu o Romech. Brno, 2012. Diplomová práce. Univerzita Masarykova v Brně. Pedagogická fakulta.

členských aktivit. Oproti negativnímu tvrzení, které jsou vztaženy obecně na všechny Romy, Cikány, jsou příklady „slušných“ Romů uváděny naopak velmi konkrétně např. jako Pepík Horváth.⁸⁶

V médiích si čtenář může vybrat různé názory na romskou menšinu. Je důležité si uvědomit, že některé informace mohou být zkreslené a chtějí jen podat klamavý názor. Čtenář by se proto měl vyhnout závěrům, které z různých médií plynou a udělat si vlastní podle svého rozumu a zkušeností.

Cílem bakalářské práce bylo podat přehledný rozbor mediálního obrazu romského obyvatelstva ve Šluknovském výběžku. Pomocí diskurzivní analýzy a analýzy novinových článků dospěla práce k závěru, že romská tematika je pomocí médií negativizována, což vede k rasistickým názorům a stereotypům, se kterými jsou Romové často spojováni.

Bakalářská práce došla k velmi podobnému závěru jako Agentura pro sociální začleňování. Shodla se na bodech, které jsou již známé a vycházejí z diskurzivní analýzy. Nejdůležitější body výzkumu:

- „oni“ mají jinou kulturu
- „oni“ mají jiné zvyky
- „oni“ nechtějí pracovat
- „oni“ mají jinou mentalitu
- „oni“ vypadají jinak než my
- „oni“ mají jiné normy a hodnoty
- „oni“ ohrožují naše město, zemi
- „oni“ jsou násilníci a kriminálníci“
- „oni“ zabírají místo k bydlení⁸⁷

⁸⁶ ŽÁKOVSKÝ, L. Implicitní rasismus jako nástroj útlaku - analýza rasistické ideologie v mediálním diskurzu o Romech. Brno, 2012. Diplomová práce. Univerzita Masarykova v Brně. Pedagogická fakulta.

Největším problémem, při zobrazování Romů v médiích, je, že média neberou Romy jako partnery. Jsou spojováni právě se stereotypem kriminality. Čeští novináři, ale nejsou přímo rasisté. Novináři se jen snaží udržet si pozornost čtenářů, posluchačů nebo diváků. Chtějí plnit stereotypní objednávku čtenářů, kteří vidí v romské kriminalitě něco zajímavého.⁸⁸

⁸⁷ ŽÁKOVSKÝ, L. Implicitní rasismus jako nástroj útlaku - analýza rasistické ideologie v mediálním diskurzu o Romech. Brno, 2012. Diplomová práce. Univerzita Masarykova v Brně. Pedagogická fakulta.

⁸⁸ Obraz Romů v médiích je stále jednotvárný. In: mediaguru.cz [online]. Dostupné z: <http://www.mediaguru.cz/2013/04/obraz-romu-v-mediich-je-stale-jednotvarny/#.VR6b1o777gM>.

12. Seznam použité literatury

Tištěné zdroje:

- BADÁŇOVÁ, Adéla. *Proměny mediální reprezentace Romů v českém tisku*. Brno, 2010. Magisterská diplomová práce. Masarykova univerzita v Brně, Fakulta sociálních studií.
- BADÁŇOVÁ, Adéla. *Proměny mediální reprezentace Romů v českém tisku*. Brno, 2010. Magisterská diplomová práce. Masarykova univerzita v Brně, Fakulta sociálních studií.
- BLECHA, Ivan. *Filosofický slovník*. 1. vyd. Olomouc: Fin, 1995. ISBN 80-7182-014-8.
- BRUGGER, Walter. *Filosofický slovník*. Praha: Naše vojsko, 2006. ISBN 80-206-0820-6.
- BURTON, Graeme. *Úvod do studia médií*. 1. vyd. Brno: Barrister & Principal, 2001. ISBN 80-85947-67-6.
- DIVÍŠKOVÁ, J. *Mediální obraz Romů versus Roma Rising/Romské obrození aneb nový mediální obraz Romů*. Praha, 2006. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze. Fakulta humanitních studií.
- DRULÁK, Petr. *Jak zkoumat politiku: kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-385-7.
- Filosofický slovník*. Vyd. 1. V Praze: Knižní klub, 2009. Universum (Knižní klub). ISBN 9788024225821.
- HALLER, M. *Co se děje u nás „doma“ na Kovářské*. Hlas severu, 2015, č. 6, s. 6.
- HALLER, M. *Čtyři paneláky v Kovářské a Žitavské jsou pod kamerami*. Hlas severu, 2015, č. 8, s. 4.
- HAVLÍČEK, M. *Přijde spásný nápad pro Kovářskou?* Hlas severu, 2014, č. 3, s. 2.

- HAVLÍČEK, M. *Tři ministři na severu. Bude to co platné?* Hlas severu, 2014, č. 11, s. 1, 3.
- HOMOLÁČ, J., KRHANOVÁ, K., Nekvapil J. *Obraz Romů ve střeoevropských masmédiích po roce 1989*. Brno: 2003.
- HORVÁTHOVÁ, J. *Historické osudy Romů od jejich odchodu z Indie do 19. století*.
- In: ŠULEŘ, P., aj. *Romové - O Roma: Tradice a současnost*. Brno: SVAN a Moravské zemské muzeum, 1999. ISBN 80-58956-14-4.
- JIRÁK, J. a B. KÖPPLOVÁ. *Média a společnost*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-287-4.
- JØRGENSEN, M. a L. PHILLIPS. *Discourse analysis as theory and method*. Thousand Oaks, Calif.: Sage Publications, 2002. ISBN 0761971122.
- ŘÍMANOVÁ, M. *Sociální práce s Romy a média*. Brno, 2013. Bakalářská práce. Masarykova univerzita v Brně. Fakulta sociálních studií.
- SEDLÁKOVÁ, R. *Romská problematika v denním tisku*, In: Sirovátka, T, *Menšiny a marginalizované skupiny v České republice*, MU FSS, Georgetown 2002.
- SENTNEROVÁ, D. *Romské rodinné zvyky a tradice*. Liberec, 2015. Bakalářská práce. Technická univerzita v Liberci. Fakulta přírodovědně – humanitní a pedagogická.
- STÍNIL, L. *Romové zmlátíli řidiče autobusu*. Děčínský deník, 2015, č. 102, s. 1.
- ŠÍŠKOVÁ, T. (ed.) *Menšiny a migranti v České republice*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-648-9.
- VANŽURA, A. *Varnsdorf chce řešit vyloučené lokality*. Děčínský deník, 2015, č. 38, s. 1, 3.
- ŽÁKOVSKÝ, L. *Implicitní rasismus jako nástroj útlaku - analýza rasistické ideologie v mediálním diskurzu o Romech*. Brno, 2012. Diplomová práce. Univerzita Masarykova v Brně. Pedagogická fakulta.

ŽÁKOVSKÝ, L. *Analýza rasistické ideologie v mediálním diskurzu o Romech*. Brno, 2012. Diplomová práce. Masarykova univerzita.

Internetové zdroje:

<http://decinsky.denik.cz/>

<http://hlas.sluknovsko.cz/>

<http://nazory.euro.e15.cz/reportaze/sluknovsko-po-roce-varnsdorf-je-prusvih-krasna-lipa-vzor-915260>

<http://www.sluknovsky-vybezek.cz/page/118-o-nas>

Obraz Romů v médiích je stále jednotvárný. In: mediaguru.cz [online].

Dostupné z: <http://www.mediaguru.cz/2013/04/obraz-romu-v-mediich-je-stale-jednotvarny/#.VR6b1o777gM>

Romské etnikum očima českých médií. In: rozhlas.cz [online]. Dostupné z:

www.rozhlas.cz/cro6/komentare/_zprava/petr-zantovsky-rosmke-etnikum-ocima-ceskych-medii--955613.

Tři přístupy k analýze diskurzu – neslučitelnost nebo možnost syntézy? In:

sociologicka.mysteria.cz [online]. Dostupné z:

www.sociologicka.mysteria.cz/konference/text/vavra.doc

13. Seznam příloh

Příloha 1: Panelový dům v Kovářské ulici

Příloha 2: Nepořádek uvnitř panelových domů

Příloha 3: Debata s občany v Kovářské ulici

Příloha 1: Panelový dům v Kovářské ulici

Foto: HALLER, M. *Čtyři paneláky v Kovářské a Žitavské jsou pod kamerami.*
Hlas severu, 2015, č. 8, s. 4.

Příloha 2: Nepořádek uvnitř panelových domů

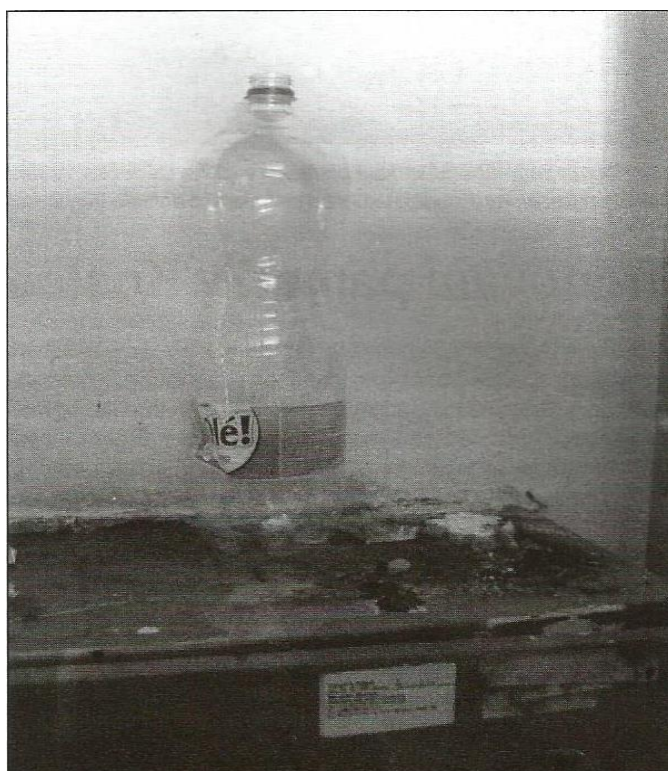

Foto: HALLER, M. *Co se děje u nás „doma“ na Kovářské*. Hlas severu, 2015, č. 6, s. 6.

Příloha 3: Debata s občany v Kovářské ulici

Foto: HAVLÍČEK, M. *Tři ministři na severu. Bude to co platné?* Hlas severu, 2014, č. 11, s. 1, 3.